

دعا

زبان راز و نیاز در قرآن

(تفسیر دعاهاى قرآنى)

محمد موحدی نژاد

فهرست نویسی پیش از انتشار کتابخانه‌ی ملی ایران

موحدی نژاد، محمد / ۱۳۳۷.

دعا، زبان راز و نیاز در قرآن (تفسیر دعاهای قرآنی)

مؤلف: محمد موحدی نژاد.

تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۷۷.

۱۹۲ ص. ۲۰۰۰۰ ریال. ISBN 978-600-5421-28-6

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

موضوع: تفاسیر شیعه - قرن ۱۳

موضوع: دعا - جنبه‌های قرآنی

۱۳۹۰ - ۲۳۲۵۲۵۵ ۲۹۷/۷۷ BP ۲۶۶ / م ۲۶۷

دعا

زبان راز و نیاز در قرآن (تفسیر دعاهای قرآنی)

محمد موحدی نژاد

ناشر:	مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن
چاپ:	سازمان چاپ و انتشارات
نوبت چاپ:	اول - تابستان ۱۳۹۰
شمارگان:	۲۰۰۰ نسخه
قیمت:	۲۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۲۱-۲۸-۶

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

مرکز پخش شماره ۱، تهران - تلفن و نمابر ۴ - ۶۶۹۴۶۳۶۳ - ۲۱

مرکز پخش شماره ۲، اصفهان - تلفن و نمابر ۲۲۰۵۴۸۵ - ۳۱۱

مرکز پخش شماره ۳، مشهد - تلفن و نمابر ۲۲۴۱۲۸۴ - ۵۱۱

www.Qaraati.ir

فهرست کتاب

- * مقدمه ۱۱
- ۱- دعا یا فراخوان الهی ۱۷
- ۲- تعریف دعا ۲۲
- ۳- آداب و چگونگی دعا ۲۲
- همراه با ستایش خداوند باشد ۲۲
- همراه با اعتراف به گناهان باشد ۲۲
- در دعا اصرار و ورزیده شود ۲۳
- تمام نیازهای خود را از خداوند بخواهیم ۲۳
- دعا به وسیله اسماء الهی باشد ۲۳
- اسماء حسنی چیست؟ ۲۴
- ۴- آداب برای گروه دعا کننده ۲۸
- اهمیت دعا را بدانند و آن را کم نشمارد ۲۸
- به اجابت خوش گمان باشد ۲۸
- در دعا تضرع و ابتهال داشته باشد ۲۸
- با خوف و طمع دعا کند ۲۹
- یقین به اجابت دعا داشته باشد ۲۹
- هنگام دعا امید به غیر خدا نداشته باشد ۲۹
- با اخلاص دعا کند و حضور قلب داشته باشد ۲۹
- در دعا بلند نظر باشد ۲۹

۳۰	۵- زمان دعا
۳۰	- روز عرفه
۳۰	- شب قدر و شب‌های احیاء
۳۰	- شب جمعه
۳۱	- روز جمعه
۳۱	- هنگام وزش باد، بارش باران، اذان ظهر و ریختن اولین قطره خون شهید
۳۱	- بین الطلوعین
۳۲	- وقت نماز عشاء
۳۲	- یک سوم آخر شب
۳۳	۶- مکان دعا
۳۳	- مسجد الحرام و کعبه
۳۳	- سرزمین عرفات
۳۳	- مساجد
۳۴	- زیر گنبد حضرت سید الشهداء (ع)
۳۴	- رو به قبله
۳۵	۷- استجابات دعا
۳۶	- سریع الاجابه برای بنده‌ی مطیع
۳۷	- اجابت به تدریج و به وسیله‌ی اسباب
۳۸	- گاهی مصلحت در تأخیر استجابات است
۴۰	۸- عوامل استجابات دعا
۴۰	الف) عوامل نظری و اعتقادی
۴۰	- ارزش دعای خود را کم نداند و کوچک نشمارد
۴۰	- حسن ظن به اجابت خدا داشته باشد
۴۰	- حضور قلب در دعا داشته باشد
۴۱	- ایمان داشته باشد
۴۱	- فقط خداوند را بخواند
۴۱	ب) عوامل عملی و رفتاری
۴۱	- با نام خدا شروع کند
۴۲	- پس از نماز دعا کند
۴۲	- بعد از عمل واجب دعا کند

- ۴۲ ..... وفای به عهد الهی نماید
- ۴۳ ..... حلال بودن غذا و طهارت باطن
- ۴۳ ..... انجام عمل صالح و نیک
- ۴۴ ..... دعا برای دیگران
- ۴۴ ..... توبه
- ۴۴ ..... با صلوات بر پیامبر و اهل بیت علیهم السلام شروع و ختم نماید
- ۴۵ ..... ۹- اهمیت، شأن و جایگاه صلوات
- ۴۶ ..... آثار صلوات
- ۴۸ ..... ۱۰- عوامل مستجاب نشدن دعا
- ۴۸ ..... گناه و معصیت
- ۴۹ ..... نبودن معرفت و شناخت خداوند
- ۴۹ ..... مطابقت نداشتن با خیر و شر انسان
- ۵۰ ..... استجاب دعا خلاف حکمت الهی باشد
- ۵۰ ..... کفر به خدا و رسول خدا
- ۵۰ ..... ۱۱- عوامل تأخیر استجاب دعا
- ۵۰ ..... عدم سلامت نیت
- ۵۱ ..... خداوند دوست دارد صدای بنده‌اش را بشنود
- ۵۳ ..... ۱۲- سیمای دعا در قرآن
- ۵۷ ..... ۱۳- سیما و آثار دعا در روایات
- ۶۱ ..... ۱۴- دعاهای قرآنی
- ۶۱ ..... (۱) راه مستقیم (فاتحه/۶)
- ۶۹ ..... (۲) قبولی اعمال (بقره آیه ۱۲۷)
- ۷۱ ..... (۳) تسلیم بودن، راه و روش بندگی و پذیرش توبه (بقره/۱۲۸)
- ۷۳ ..... (۴) دنیای نیکو، آخرت نیکو (بقره/ ۲۰۱)
- ۷۵ ..... (۵) صبر، استقامت و پیروزی (بقره/ ۲۵۰)
- ۷۶ ..... (۶) برداشتن تکلیف و مجازات سنگین، عفو، بخشش، رحمت، پیروزی (بقره/۲۸۶) ...
- ۷۸ ..... (۷) هدایت و رحمت (آل عمران/۸)
- ۸۰ ..... (۸) طلب بخشش و دوری از دوزخ (آل عمران/ ۱۶)

- ۸۲..... (۹) نسل پاک و پستندیده (آل عمران / ۳۸)
- ۸۳..... (۱۰) ثبت در زمره گواهان (آل عمران / ۵۳)
- ۸۴..... (۱۱) طلب مغفرت از گناه و زیاده‌روی، ثبت قدم و پیروزی (آل عمران / ۱۴۷)
- ۸۵..... (۱۲) نجات از آتش (آل عمران / ۱۹۱)
- ۸۷..... (۱۳) بیم از رسوایی و دوزخ (آل عمران / ۱۹۲)
- ۸۸..... (۱۴) مغفرت، پوشش گناهان، عاقبت نیکو (آل عمران / ۱۹۳)
- ۹۰..... (۱۵) هم دنیا و هم آخرت (آل عمران / ۱۹۴)
- ۹۱..... (۱۶) رهایی از جامعه فاسد و درخواست رهبر و پیروزی (نساء / ۷۵)
- ۹۲..... (۱۷) دوری از تبهکاران (مائده / ۲۵)
- ۹۴..... (۱۸) همراه گواهی دهندگان (مائده / ۸۳)
- ۱۰۰..... (۱۹) اعتراف به خطا، طلب رحمت و مغفرت (اعراف / ۲۳)
- ۱۰۱..... (۲۰) همراه نشستن با ظالمین (اعراف / ۴۷)
- ۱۰۳..... (۲۱) داوری و راهگشایی (اعراف / ۸۹)
- ۱۰۴..... (۲۲) صبر و عاقبت به خیری (اعراف / ۱۲۶)
- ۱۰۵..... (۲۳) طلب رحمت و مغفرت (اعراف / ۱۵۱)
- ۱۰۶..... (۲۴) طلب مغفرت و رحمت (اعراف / ۱۵۵)
- ۱۰۸..... (۲۵) دنیا و آخرت نیکو (اعراف / ۱۵۶)
- ۱۰۹..... (۲۶) نجات از فتنه ستمگران و شر کافران (یونس / ۸۵، ۸۶)
- ۱۱۰..... (۲۷) نابودی مفسدان (یونس / ۸۸)
- ۱۱۱..... (۲۸) طلب مغفرت و رحمت (هود / ۴۷)
- ۱۱۴..... (۲۹) عاقبت به خیر شدن (یوسف / ۱۰۱)
- ۱۱۶..... (۳۰) امنیت و دوری از بت‌پرستی (ابراهیم / ۳۵)
- ۱۱۹..... (۳۱) علم خداوند (ابراهیم / ۳۸)
- ۱۲۰..... (۳۲) اقامه نماز، قبولی دعا (ابراهیم / ۴۰)
- ۱۲۱..... (۳۳) طلب مغفرت (ابراهیم / ۴۱)
- ۱۲۲..... (۳۴) والدین (اسراء / ۲۴)
- ۱۲۴..... (۳۵) ورود و خروج صادقانه در کارها و پیروزی (اسراء / ۸۰)
- ۱۲۶..... (۳۶) رحمت و رشد (کهف / ۱۰)
- ۱۲۷..... (۳۷) درخواست فرزند (مریم / ۵)

- (۳۸) سعه صدر، شرایط آماده، بیان روان و داشتن وزیر (طه/۲۵-۲۹)..... ۱۲۹
- (۳۹) درخواست علم و دانش و ظرفیت آن (طه/۱۱۴)..... ۱۳۱
- (۴۰) دوری از آسیب‌ها (انبیاء/۸۳)..... ۱۳۳
- (۴۱) اقرار به گناه و نجات از غم و اندوه (انبیاء/۸۷-۸۸)..... ۱۳۵
- (۴۲) فرزنددار شدن (انبیاء/۸۹)..... ۱۳۷
- (۴۳) درخواست داوری به حق (انبیاء/۱۱۲)..... ۱۳۹
- (۴۴) منزلگاه پر برکت (مؤمنون/۲۹)..... ۱۴۱
- (۴۵) پناه خواستن (مؤمنون/۹۷، ۹۸)..... ۱۴۳
- (۴۶ و ۴۷) طلب مغفرت و رحمت (مؤمنون/۱۰۹ و ۱۱۸)..... ۱۴۴
- (۴۸) دوری از دوزخ (فرقان/۶۵، ۶۶)..... ۱۴۵
- (۴۹) نور چشمی شدن همسر و فرزندان، و پیشوایی پرهیزکاران (فرقان/۷۴)..... ۱۴۷
- (۵۰) حکمت و دانش و همراهی با صالحان (شعراء/۸۳)..... ۱۴۹
- (۵۱) نام نیک و بهشت (شعراء/۸۴، ۸۵)..... ۱۵۱
- (۵۲) دوری از خواری و ذلت روز قیامت (شعراء/۸۷-۸۹)..... ۱۵۳
- (۵۳) داوری، نجات از دشمنان (شعراء/۱۱۷ و ۱۱۸)..... ۱۵۵
- (۵۴) نجات از شرور (شعراء/۱۶۹)..... ۱۵۶
- (۵۵) طلب مغفرت و بخشش (قصص/۱۶)..... ۱۵۷
- (۵۶) دوری از پشتیبانی مجرمین (قصص/۱۷)..... ۱۵۹
- (۵۷) نجات از ظالمان (قصص/۲۱)..... ۱۶۰
- (۵۸) طلب خیر (قصص/۲۴)..... ۱۶۲
- (۵۹) شکر نعمت، عمل صالح، رحمت، بنده شایسته شدن (نمل/۱۹)..... ۱۶۴
- (۶۰) پیروزی بر تبهکاران (عنکبوت/۳۰)..... ۱۶۶
- (۶۱) فرزند صالح (صافات/۱۰۰)..... ۱۶۷
- (۶۲) دوری از شیطان (صافات/۴۱)..... ۱۶۹
- (۶۳) داوری خداوند (زمر/۴۶)..... ۱۷۱
- (۶۴) مغفرت و دوری از دوزخ (غافر/۷)..... ۱۷۲
- (۶۵) ورود به بهشت و حفظ از بدی‌ها (غافر/۸ و ۹)..... ۱۷۴
- (۶۶) شکر نعمت‌ها، عمل شایسته و فرزند صالح (احقاف/۱۵)..... ۱۷۶

- ۱۷۷..... (۶۷) یاری خواستن (قمر/۱۰)
- ۱۸۰..... (۶۸) طلب مغفرت، دوری از کینه به مؤمنان (حشر/۱۰)
- ۱۸۳..... (۶۹) توکل و توبه (ممتحنه/۴)
- ۱۸۴..... (۷۰) دوری از آزار و اذیت کافران و طلب مغفرت (ممتحنه/۵)
- ۱۸۶..... (۷۱) نور کامل و طلب مغفرت (تحریم/۸)
- ۱۸۷..... (۷۲) طلب بهشت و نجات از ظلم و ظالم (تحریم/۱۱)
- ۱۹۰..... (۷۳) نابودی کافران (نوح/۲۶)
- ۱۹۱..... (۷۴) طلب بخشش و آمرزش و نابودی ظالمان (نوح/۲۸)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه:

یارب چو بخوانی ام «سَمِعْنَا» گویم فرمان تو را به جان «أَطَعْنَا» گویم.
بر من تو به فضل اگر «عَفَرْنَا» گویی من آیم و «رَبَّنَا ظَلَمْنَا» گویم.
گفتم: احساس تنهایی می کنم.
فرمود: «فَإِنِّي قَرِيبٌ»، من نزدیکم.^۱
گفتم: چگونه ارتباط برقرار کنم؟
فرمود: «ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ» مرا بخوانید تا اجابت کنم شما را.^۲
گفتم: سیاهی های گناه مانع است.
فرمود: «أَلَا يُحِثُّونَ أَنْ يُغْفَرَ اللَّهُ لَكُمْ» دوست ندارید خدا شما را ببخشد؟^۳
گفتم: راهش چیست؟

۱. بقره، ۱۸۶.

۲. بقره، ۱۸۶.

۳. نور، ۲۲.

فرمود: «وَأَسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ» استغفار و طلب بخشش و توبه کنید.^۱

گفتم: روی توبه ندارم.

فرمود: «أَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ» خداست که توبه‌پذیر و مهربان است؟^۲
گفتم: گناهم زیاد و سنگین است.

فرمود: «إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا» بدرستی که خداوند همه‌ی گناهان را می‌بخشد.^۳

گفتم: شرط توبه چیست؟

فرمود: «تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا» به درگاه خدا توبه کنید توبه‌ای از روی اخلاص.^۴

گفتم: از دست نفس اماره و شیطان و سواس خناس چه کنم؟

فرمود: «وَأَتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ» و از خدا بپرهیزید (و زیاده روی ننمایید)! و بدانید خدا با پرهیزکاران است!^۵

«مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا» و هر کس تقوای الهی پیشه کند، خداوند راه نجاتی برای او فراهم می‌کند.^۶

۱. هود، ۹۰.

۲. توبه، ۱۰۴.

۳. زمر، ۵۲.

۴. تحریم، ۸.

۵. بقره، ۱۹۴.

۶. طلاق، ۲.

گفتم: گاهی یأس و ناامیدی بر من حاکم می‌شود.

فرمود: «لَا تَقْطُؤْا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ» از رحمت خداوند نومید نشوید.^۱

«وَمَنْ يَقْطُؤْ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ» «جز گمراهان، چه کسی از

رحمت پروردگارش مأیوس می‌شود؟!»^۲

گفتم: با مهربانی‌های تو چه کنم؟

فرمود: «اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا وَ سَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا» خدا را بسیار یاد

کنید، و صبح و شام او را تسبیح گوید.^۳

یک مرتبه با قلبی آکنده از عشق و محبتش گفتم:

«إلهی و ربی من لی غیرک»

او هم با همه‌ی عزت و کرم و لطف و محبتش فرمود:

«أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ» آیا خداوند برای (نجات و دفاع از) بنده‌اش کافی

نیست؟^۴

به نام خدای یکتای بی‌همتا، به نام الله یاری‌دهنده‌ی قلب‌ها، و جان پناه

دل‌ها، خدایی که ما را آفرید و جان داد، دل و فکر عطا نمود و ما را از

چشمه سار معنویت و ارتباط با خود سیراب و بهره‌مند ساخت، خدایی

که ما را آفرید، پناه داد، روزی داد، می‌میراند و زنده می‌کند. شکر و

۱. زمر، ۵۳.

۲. حجر، ۵۶.

۳. احزاب، ۴۱ و ۴۲.

۴. زمر، ۳۶.

سپاس، خداوند متعال را که ما را مورد لطف و رحمت بی پایان خودش قرار داد.

دعا زبان عشق و نیاز بنده نیازمند به درگاه خدای بی نیاز است. دعا از جمله مفاهیم اسلامی و قرآنی است، دعا هم چون سایر اعمال عبادی مقدمات و مؤخرات و راه ورود و خروج دارد و در فضائلش بسیار سخن به میان آمده است. مخفی نیست که دعا جایگزین تفکر، جهاد و کوشش، تلاش و تحمل سختی ها در مسئولیت های زندگی نیست. در اندیشه ی شناسایی دعا بدان مفهومی که حضرت حق و اولیاء گرامیش، انمه معصومین علیهم السلام در نظر داشته اند، عبادت و وسیله ی ارتباط با خداوند و زبان استغفار و درخواست از اوست.

در حقیقت دعا «خواندن همراه با خواستن» است که فرد مسئولیت پذیر با تمام وجود و تمام توان خود در راه تحقق خواسته هایش گام برمی دارد، مصائب و مشکلات را متحمل می شود، و دعا را به عنوان بیان این خواسته و عرضه داشتن آن ها به «بارگاه قدس الهی» به کار می گیرد.

پیامبران الهی، امامان معصوم، اولیای خدا و بندگان وارسته هم همواره با قبول مسئولیت ها و مواجه شدن با سختی ها و مشکلات فراوان و تلاش و کوشش طاقت فرسا برای رسیدن به هدف و انجام وظیفه الهی به عنوان یک وسیله ی نیروبخش و قوی و تمسک به عروة الوثقی از لطف و محبت الهی دست به دعا می گشودند و چشم امیدی هم به فضل و رحمت پروردگار عالم داشتند.

از زبور داوود تا مناجات‌های پیامبر ﷺ گرفته^۱ و مناجات علی علیه السلام در مسجد کوفه و دعای کمیل و صباح و نیایش امام حسین علیه السلام در صحرای عرفات و دعا‌های امام زین‌العابدین سیدالسادین علیه السلام در صحیفه سجادیه و مناجات‌های خمسۀ عشر و مناجات ابوحزمه ثمالی و دعای ندبه و توسل و دیگر دعا‌های رسیده از اولیاء الهی جلوه‌ی روشنی بر این حقیقت است.

دعا ابراز نیازها و خواسته‌ها از عمق وجود و صمیم دل، از پیشگاه مهربان جهان خداوند قادر متعال است که همه‌ی مقدرات عالم هستی و همه‌ی امور به اراده و خواست او رقم می‌خورد.

مسئله‌ی مهم در دعا این است که از خداوند قادر متعال با معرفت و شناخت، «چه بخواهیم»، «چه زمانی بخواهیم»، و «در چه مکانی دعا کنیم» و «چگونه خدا را بخوانیم» و «عوامل و موانع استجاب دعا» را هم خوب بشناسیم.

خواستن از خداوند به اندازه‌ی عقل، شعور و معرفت انسان است و شناخت اینکه نیازخواهی به اموری حقیر و مادی و دنیایی و خوراک و پوشاک و مسکن خلاصه نمی‌شود. همه چیز، دنیا و آخرت از آن خداوند است، زندگی دنیا محدود و گذرا و و پایان پذیر و آخرت ابدی و همیشگی است. در دعا‌های معصومین علیهم السلام متعالی‌ترین خواسته‌ها و لازم و

مفیدترین حاجت‌ها بیان شده است. که به گفته امام خمینی علیه السلام در وصیتنامه: «ما مفتخریم که ادعیه‌ی حیاتبخش که او را قرآن ساعد می‌خوانند، از ائمه معصومین علیهم السلام ماست.» در این میان برخی از دعاها از زبان پیامبران و صالحان در «قرآن کریم» آمده است. اینکه خداوند این خواسته‌ها را در بین کلام و آیاتش قرار داده دلیل بر اهمیت آن خواسته‌ها است. ما در این مجموعه بر آن شدیم که با استفاده از مباحث و تفسیر نور استاد عزیزم جناب حجت الاسلام والمسلمین قرائتی شما خواننده عزیز را با تفسیر، لطائف و نکات ارزنده و سازنده، مضامین و تفسیر نمونه حضرت آیت الله مکارم شیرازی و جملاتی از الهی نامه حضرت آیت الله حسن زاده املی و معارف «دعاهای قرآنی» آشنا کنیم.

«و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت»

۲۰ جمادی الثانی ۱۴۳۱ مطابق با تولد صدیقه‌ی طاهره،

حضرت زهرا علیها السلام، مطابق با ۸۹/۰۳/۱۳

محمد موحدی نژاد